

v plamenih rodne hiše, ki so jo zažgali »oni« in kamor ga je iz maščevanja zaprla njegova stara mati ter zgorela z njim vred. Drama, ki sicer nima kdo ve kakih literarnih teženj — ista enostranost v značajih kakor v omenjeni enodejanki, tehnika ljudskih iger — je pomembna predvsem kot dokument in pogumen upor proti tujemu, gospodarsko in narodnostno zaslužjujočemu imperializmu. (Se nadaljuje.)

O RASTI NARODA

TONE ŠIFRER

Usoda malega naroda se često drugače odločuje, kakor usoda velikih narodov, ki si jo sami kujejo. Videti je, da gesla, ki gibljejo svet in so po svojem bistvu humana, pri malem narodu kar izgube svojo naravo, dasi prav mali narodi pojmujejo človečanstvo takih gesel globlje kot veliki, kajti prav tako pojmovanje je tehtna osnova njihovega življenja.

Posebno nevesela usoda utegne zadeti tak narod kakor je slovenski, ki je pozno prišel do neke državotvornosti in se stežka otresa usodnih spominov svoje preteklosti, za katero mora priznati, da je bila često bolj majhna in borna kakor bi bilo nujno. Če diagram zgodovine kaže, da je črta uresničenih narodnih zahtev trajno pod črto možnih in življenjsko zelo važnih, potem je treba resnično premisliti, če ni struktura slovenskega naroda tisto, kar ne prenese napora, ki je potreben za tak ali drugačen cilj.

Življenje naroda se ne povzpne po nekih mističnih in neznanih zakonih, ampak se vselej dvigne in zraste v vsakršnem pogledu, če mu stoje na čelu najbolj izbrani ljudje, ki se tvorno prilagodijo heterogeni masi naroda. Seveda morajo ti izbranci zahtevati od naroda napor za uresničenje idealov, kajti napor združuje ljudi, zbližuje jih in jih oplemeniti s kultom ideala ter daje akciji posameznika desetkratno vrednost. V naporu je vrlina kohezije, ki omogoča velik zagon idej in njih končno zmago.

Izbrana družba, ki naj vodi narod, ni isto kar inteligenca, saj določa stopnjo inteligence vrsta šol in spričeval. Takoj čutimo, da je tako merilo nezadostno za presojo človeka, ki naj ga prištevamo v to družbo. Merilo šol in spričeval ima svojo vrednost za začetno presojanje ljudi. Jasno je, da duhovne, izbrane vodnike naroda predstavljajo bolj oni ljudje, ki so dokazali ne samo intelektualno, ampak tudi moralno in etično vrednost, kar se pa more izoblikovati samo v težkih prilikah, to je po bojih s težo življenja. Hitra in točna sodba, izdelana in disciplinirana volja in vztrajnost so za človeka te vrste važnejše označbe kakor intelekt, ki ostane samo privid, če ga ne krepe moralne lastnosti. Intelekt se pridobi s študijami, ki samo pomagajo razumevati življenje in formirati človeka. Študije so prav pogoj za tako formiranje.

Narodni vodniki morejo vznikniti iz različnih korenin. Najbolj razumljivo je evolucionarno prihajanje voditeljev iz vrst inteligence — to je iz vrst znanstvene aristokracije. Pod takim vodstvom je često zastopan

pojmem kulture, humanosti in pravičnosti. Nemalokrat pa pride narod v stanje (in prav današnji čas živimo v njem), ko znanstvena aristokracija ne more rešiti ekonomskih, socialnih in moralnih kriz, ki zahtevajo rešitve, kajti voditelji, ki so iz inteligence nekako uradno prišli do vodstva, imajo v sebi marsikako nemoč.

Inteligenca, najsi ima kako prvenstvo v narodu ali ga nima, zahteva zase individualizem, ki je sovražnik vsake avtoritete. Kakor hitro se v času krize dvigne kdo iz znanstvene aristokracije, mu prav inteligenca odreče podporo, vsako vrednost in ga složno uniči. Nadalje ima inteligenca izredno ostro kritično merilo, kateremu se ne bi mogla odpovedati brez posebnega ponižanja. Zaradi tega tudi ne more priznati avtoritete, ker ni nobena popolna. Če pa aristokrat po izobrazbi priznava neko avtoriteto, potem se bo prej sklonil pred njo, če ni iz njegove sredine, kakor da bi popustil pred nekom, ki mu je skoro enak.

Inteligenca obvladuje življenje s specializacijo, ki more človeka v taki meri prikleniti nase, da izgubi smisel za važna narodna vprašanja, ki ne zadevajo njegove stroke. Neredka podoba naših dni je specialist, ki je izven svojega kroga čisto negotov in brezbrizen, dasi bi mu prav njegova znanost mogla globlje tolmačiti marsikatero splošno vprašanje.

Če upoštevamo, da razvit individualizem, kritično merilo in specializacija hromijo voljo, ki bi spontano šla za nekim idealom, potem je razumljivo, da vodstvo, ki prihaja iz vrst inteligence, samo v normalnih razmerah zadovoljivo rešuje svojo nalogo, v času kriz pa zamuja delo, ki ga je dolžno opraviti.

V dobah kriz mora zdrav narod zbrati vso svojo nacionalno moč brez razlike, da jih reši. Tega zbiranja sil pa ne more izvesti znanstvena aristokracija, ker ji manjkajo prirojene sposobnosti in jo ovirajo značilne lastnosti. Svetovna zgodovina priča, da je take krize reševal v največ primerih človek, ki sploh ni pripadal modremu intelektualnemu svetu naroda ali pa se je zavestno izločil iz njega. — Mnogi narodi Evrope so po svetovni vojni reševali čisto posebne narodne krize, a rešitve niso našli slovesni akademiki, ampak delavci, bivši častniki, učitelji, zdravniki i. p., in tako stopili v zgodovinsko vrsto parvenijev in kondotjerjev, ki so često oblikovali lice Evrope in sveta, gradili države in jih razbijali in nazadnje propadali, nemalokrat zato, ker niso računali z elementi, katere bi upošteval akademik. Prihajanje te vrste ljudi do vodstva je večinoma revolucionarno in moč takih voditeljev je v tem, da znajo brez skrupuloze dojeti ideal, ga približati množicam in se tudi žrtvovati zanj. Ideal postavijo skoro v ekstrem in instinktivno vedo, da je vsako veliko dejanje ekstrem v trenutku, ko ga človek začne. Šele, ko je doseženo, se zdi povprečnim ljudem možno. Zagon takih voditeljev spremljajo lastnosti, kakršne kaže človek, ki se je povzpел iz malih razmer. Značilen je neizmeren pohlep, najsi bo po premoženju ali zemlji, značilna je želja po oblasti, ki je podobna samo pojmovanju kaplarja, ki se je dvignil nad tiste, ki jim je bil enak do včeraj. Diktatorske geste te vrste ljudi ovirajo rast kulture, zadržani nagoni se sprostijo, iracionalna plast dobi prevlado in pred njo sklonijo glave kritični nesmrtniki.

Tudi taki voditelji, ki očitujejo tolikšno življenjsko moč, niso pravi, kajti duhovni standard naroda pada na začetna izhodišča.

Ideale kulture, humanosti in etike bodo najbolj dvignili oni izbrani ljudje, ki bodo po naravnem življenjskem procesu izoblikovali sintezo vrednot znanstvenega in neznanstvenega sveta. Življenje je še zmerom toliko nedogmatično, da smemo tudi to pričakovati...

Če zdaj pod gornjimi vidiki pogledamo strukturo slovenskega naroda, vidimo, kakor povsod, da se svet inteligence očitno loči od sveta preprostega človeka. Ni treba poudarjati, da sta za rast naroda oba sveta enako važna. Vsakomur je jasno, da je funkcija inteligence nadvse tehtna prav zaradi vodstva, ki naj ga izoblikuje. Posebno v današnjih časih, ko se more s sredstvi vsakršne propagande spremeniti mnenje preprostega človeka, ga usmeriti v pravilno ali napačno strugo glede na celoto, se mora inteligenca (to je življenjsko nujno za Slovence) svoje funkcije zavedati in zavestno prevzemati nase njeno težo.

Zgodovina slovenskega naroda pa kaže, da je bil ob svojem času tudi preprosti človek zelo dejaven, da je čutil naravno nujno, poseči v ureditev svojih zadev. Kmečki upori, najsi bodo dolenjsko-hrvatski, gorenjski, tolminski ali koroški, razodevajo neko aktiviteto, silo volje in pogum, prenesti napor mnogo bolj kakor obup sužnja in zadnjo nado uboge gmajne. Ta dejanja kažejo, da je bil material slovenskega ljudstva dober, da pa so sovražni in nevešči oblikovalci, ki so ga stoletja oblikovali, zatrli v njem prenekatero iskro.

Če upoštevamo, da je približno v istem 16. stoletju tudi slovenska inteligenca pošteno izvršila svoje delo, potem moremo biti prepričani, da je bilo slovensko ljudstvo, ki se je še tako malo zavedalo samega sebe, na najboljši poti, da se preoblikuje v narod in popravi zamude preteklosti. A že v tem času se je pokazala značilna slovenska ovira, namreč pomanjkanje duhovne kontinuitete in duhovne sredine, v kateri si podajajo roko generacije in kjer narodni problemi napredujejo in organsko rastejo. Tu mislim predvsem na delo o slovenstvu, ki so ga opravili protestanti v svojih predgovorih. Ker je v poznejših stoletjih odpovedala predvsem inteligenca, se je moral prerod ukvarjati približno z istimi problemi, kakor so jih formulirali že protestanti. Če je napravila romantika korak naprej, so v drugi polovici tega stoletja politično formulirali le ta gesla in spet zamudili ustvariti tako vodstvo, ki bi razumelo, da narod ne sme ostajati na mestu. Čisto na zunaj je prevzelo vodstvo naroda po nekaj desetletjih ugibanja duhovništvo, kar pomeni neko specialno in najožjo izbiro, dočim pri kulturnem ustvarjanju ne prihaja v poštev več kakor dovoljuje naravno razmerje.

V zadnjem dvajsetletju so se razčistila nekatera vprašanja, ki zadevajo narod; predvsem je treba ugotoviti, da bi svet preprostega človeka prenesel napor, ki ga zahteva ekstrem in ideal. Treba je le, da znanstveni svet izoblikuje etične izbrance v sintetičnem pomenu besede. Primer takega dela nam daje v nekem oziru češki narod.

Velik nemir lebdi nad Evropo. Vsi narodi, mali in veliki, bi radi vedeli, na čem bo slonel v bodočnosti mednarodni red. V takem času ne sme noben narod dovoliti, da njegovi izbranci ne izvrše svoje naloge.